

Αγαπητοί γονείς,

Στο δημοτικό οι μαθητές διδάσκονται όλη τη γραμματική της νεοελληνικής γλώσσας, ενώ στο γυμνάσιο περιορίζεται δραστικά η διδασκαλία της. Συνεπώς, πρέπει ο μαθητής από το δημοτικό να αποκτήσει σωστές βάσεις στην ορθογραφία, τη γραμματική και το συντακτικό, εμπλουτίζοντας παράλληλα το λεξιλόγιό του.

Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές να μάθουν και να κατανοήσουν πλήρως την ύλη της γραμματικής ακολουθώντας μάθημα μάθημα το σχολικό βιβλίο της Γλώσσας.

Κάθε μάθημα περιλαμβάνει:

- ✓ **αναλυτική θεωρία** με παρατηρήσεις και διευκρινίσεις στα πιο δύσκολα σημεία της
- ✓ **πίνακες κλίσης** (π.χ. ουσιαστικών, επιθέτων, αντωνυμιών, ρημάτων κ.λπ.) και **παραδείγματα** για την εμπέδωση της θεωρίας – ειδικά για τα **ρήματα**, παρατίθενται ενδεικτικοί **πίνακες κλίσης-υποδείγματα**
- ✓ **ιδιαίτερες επισημάνσεις** σχετικά με την ορθογραφία
- ✓ **ασκήσεις** διάφορων ειδών (π.χ. πολλαπλής επιλογής, συμπλήρωση κενού, εύρεση σωστού-λάθους κ.λπ.), οι απαντήσεις των οποίων βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Νίκη Σάκκου
Αλεξάνδρα Στράτου

Περιεχόμενα

1. Ο Σεπτέμβρης	7
2. Αναμνήσεις του καλοκαιριού	14
3. Ένα ακόμα σκαλί	21
4. Ξημερώνει μια νέα μέρα... ώρα για σχολείο	25
5. Αστραδενή	32
6. Το νερό συστήνεται	41
7. Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα	48
8. Το νερό στη θρησκεία, στους μύθους και στις παραδόσεις	55
9. Ο νερουλάς	59
10. Το νερό ταξιδεύει	64
11. Το σχολείο γιορτάζει την ελευθερία και τη δημοκρατία	73
12. Στάση βροχοσταλίδων	78
13. Στάση βροχοσταλίδων (συνέχεια)	87
14. Χρησιμοποίησέ το ξανά... και ξανά... και ξανά...	96
15. Σκουπίδια στη θάλασσα	105
16. Μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής	111
17. Στον δρόμο με τον Σωτήρη	116
18. Ένα αλλιώτικο Πάρκο!	126
19. Ρόδα είναι και γυρίζει	131
20. Κορίτσι	135
21. Το μεγάλο μυστικό	139
22. Ο αδελφός της Ασπασίας	145
23. Ο εξάχρονος ήρωας της Ορλεάνης	151
24. Η Ελιά	160
25. Οι μύθοι και η ελιά	164

26. Η ελιά στην Ελλάδα και στη Μεσόγειο	173
27. Μαγειρεύουμε με ελαιόλαδο	180
28. Χριστός γεννάται	191
29. Μια περιπέτεια για τον Ρωμαίο	197
30. Ένας Αρλεκίνος από χαρτί	205
31. Όρνιθες	209
32. Πρώτη φορά στο θέατρο	214
33. Ο Κεραμιδοτρέχαλος	219
34. Παιχνίδια με τις λέξεις	224
35. Γλωσσική αυτοβιογραφία	230
36. Χορεύοντας με... ανήκουστους ήχους	236
37. Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων	244
38. Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης	252
39. Ο Αργύρης και το πρόβλημα	259
40. Φρουτοπία	266
41. Τρύπωνας ο φαφαγάλος	270
42. Χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!	278
43. Όλου του κόσμου τα παιδιά	285
44. Το σχολείο του κόσμου	291
45. Τα δικαιώματα των παιδιών	297
46. Η 5η Βασική Αρχή των Δικαιωμάτων των Παιδιών	304
47. Ύμνος στον άνθρωπο	313
48. Από το πρώτο τηλεφώνημα στο πρώτο ηλεκτρονικό μήνυμα	319
49. Μια παράξενη παραγγελία	324
50. Το διαδίκτυο	335
51. Χριστός Ανέστη!	341
<i>Πίνακες-Υποδείγματα κλίσης ρημάτων</i>	342
52. Το παραδεισένιο Πήλιο	361
53. Η Ρόδος	368
54. Ταξιδιωτικές εντυπώσεις	374
55. Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα	380
<i>Απαντήσεις στις Ασκήσεις</i>	385

1. Ο Σεπτέμβρης

Ασκήσεις*

1.1 Να σχηματίσεις **προτάσεις** βάζοντας τις λέξεις που σου δίνονται στη σωστή σειρά. Να προσέξεις ώστε κάθε πρόταση να αρχίζει με **κεφαλαίο γράμμα**.

1. ξεκινά, τον, η, σχολική, Σεπτέμβρη, χρονιά, νέα

→

2. πηγαίνω, του, τάξη, στην, φέτος, τετάρτη, δημοτικού

→

3. χρόνια, μεγαλύτερος, τον, είναι, από, δύο, αδερφό, του

→

4. όνομά, στην, τετραδίου, έγραψα, το, ετικέτα, του, μου

→

5. προαύλιο, του, συμμαθητές, στο, συνάντησα, μου, σχολείου, τους

→

1.2 Να ξαναγράψεις τους παρακάτω μήνες βάζοντάς τους σε **αλφαβητική σειρά**.

* Στο μάθημα αυτό δεν εξετάζεται κάποιο γραμματικό φαινόμενο, γι' αυτό προτείνουμε εδώ ορισμένες ασκήσεις για εμπέδωση της ύλης της Γ' Δημοτικού.

Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος,
Αύγουστος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος

Απρίλιος,
.....
.....
.....
.....

1.3 Να συμπληρώσεις τα άρθρα που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις.

1. πατέρας θα γυρίσει από δουλειά απόγευμα.
2. Ξεσκόνισε όλα έπιπλα σαλονιού: καναπέ, τραπέζι, πολυθρόνες και βιβλιοθήκη.
3. Απαγορεύεται είσοδος σε όλους μαθητές σχολείου.
4. Υπογράμμισε μόνο αυτές λέξεις πρότασης.
5. Δεν ξέρω ούτε αριθμό καλεσμένων ούτε ώρα που θα έρθουν.

1.4 Να συμπληρώσεις τις καταλήξεις των παρακάτω ουσιαστικών βάζοντας και τους τόνους όπου χρειάζεται.

οι δρόμ.....	του σύννεφ.....	ο δικαστ.....
το τραγούδ.....	τους φίλ.....	οι μαθητ.....
το βράδ.....	τις φίλ.....	η έξοδ.....
τα κλειδ.....	της πηγ.....	οι λέξ.....
ο ουραν.....	της κούκλ.....	τα χρήμ.....
των βροχ.....	οι φωτ.....	οι βρύσ.....

1.5 Να μεταφέρεις τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό, όπως στο παράδειγμα.

- Το αγόρι κρατά στο χέρι του τη σάκα του.

→ Τα αγόρια κρατούν στα χέρια τους τις σάκες τους.

1. Οι φύλακες άκουσαν τις φωνές των παιδιών.

→

2. Δεν ξέρω πώς να λύσω αυτό το πρόβλημα.

→

3. Η μικρή μαθήτριά πήγε να χαιρετήσει τη δασκάλα της.

→

4. Αυτοί που βλέπετε είναι φίλοι και συμμαθητές μας.

→

5. Οι δάσκαλοι ζήτησαν από τα παιδιά να μη φωνάζουν δυνατά.

→

6. Ζωγράφισε στο τετράδιό του την εικόνα που του άρεσε.

→

1.6 Να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα γράφοντας τα ρήματα που σου δίνονται στον ενεστώτα στο ίδιο πρόσωπο του **παρατατικού** και του **αορίστου**.

Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος
γράφω	έγραφα	έγραψα
μιλούν		
ψάχνεις		
ποτίζουμε		
μαζεύετε		
θυμώνει		
κρύβουν		

1.7 Να μεταφέρεις το παρακάτω κείμενο από το σήμερα στο χθες.

α) Σήμερα
(Ενεστώτας)

Τον Σεπτέμβρη που ανοίγουν τα σχολεία συναντώ πάλι όλους τους φίλους μου. Όλο χαρά τούς αγκαλιάζω και τους φιλώ, κι αμέσως αρχίζουμε τα παιχνίδια. Κάποια στιγμή το κουδούνι χτυπάει και τρέχουμε κοντά στον δάσκαλό μας.

**β) Χθες
(Αόριστος)**

Τον Σεπτέμβρη που **άνοιξαν** τα σχολεία

.....

.....

.....

.....

1.8 α) Στο παρακάτω κείμενο να κυκλώσεις τα **επίθετα και να υπογραμμίσεις τα ουσιαστικά.**

Προχωρώντας μέσα στην πόλη, βλέπαμε γύρω μας πλούσια σπίτια με μεγάλες αυλές και ψηλούς φράχτες. Αφού περάσαμε κάτι πολύ φαρδιούς δρόμους και ωραίες πλατείες με φουντωτά πλατάνια, φτάσαμε σ' ένα στενό δρομάκι με χαμηλά φτωχόσπιτα. Εκεί ζούσε η γιαγιά με τη μικρή εγγονή της. Αυτές, μόλις άκουσαν τον θόρυβο που έκανε το βαρύ αμάξι πάνω στον ανώμαλο δρόμο, βγήκαν στη σιδερένια αυλόπορτα να μας καλωσορίσουν.

β) Να γράφεις τα **επίθετα που κύκλωσες στο παραπάνω κείμενο στα τρία γένη τους, όπως στο παράδειγμα.**

πλούσιος – πλούσια – πλούσιο,

.....

.....

.....

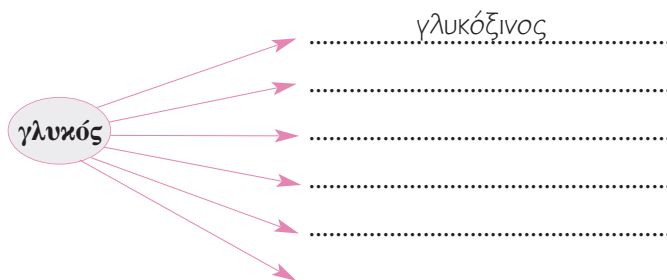
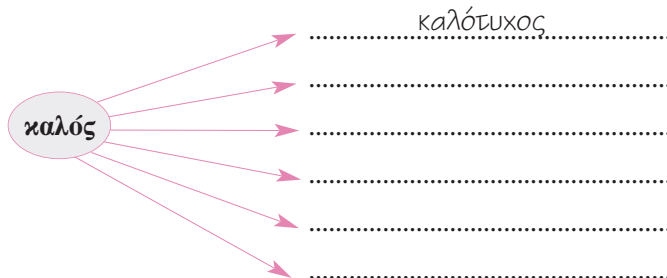
1.9 Να σχηματίζεις **σύνθετες λέξεις από τα παρακάτω συνθετικά:**

1. μάντρα + τοίχος →
2. αυγό + λεμόνι →
3. ανοίγω + κλείνω →
4. πέτρα + πόλεμος →
5. αλάτι + πιπέρι →
6. ρύζι + γάλα →
7. άγριος + λουλούδι →
8. συχνά + ρωτώ →
9. σκύλος + τροφή →
10. πηγαίνω + έρχομαι →

1.10 Να χωρίσεις τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα **συνθετικά μέρη** τους, όπως στο παράδειγμα.

Σύνθετες λέξεις	α' συνθετικό	β' συνθετικό
φτωχόσπιτο	φτωχός	σπίτι
λαχανόκηπος		
αυλόπορτα		
αναβοσβήνω		
χιονόβροχο		
γλυκόξινος		
αετοφωλιά		

1.11 Με τη βοήθεια του λεξικού σου, να βρεις και να γράψεις από πέντε **σύνθετες λέξεις** με πρώτο συνθετικό τα επίθετα **καλός** και **γλυκός** αντίστοιχα, όπως στα παραδείγματα.

1.12 Από τις λέξεις της στήλης B να διαγράψεις αυτή που δεν ανήκει στην ίδια γλωσσική οικογένεια με την αντίστοιχη λέξη της στήλης A.

A	B
σχολείο	σχολικός, σχετικός, σχολάω, σχόλασμα, σχολή
βιβλίο	βιβλιάριο, βιβλικός, βιαστικός, βιβλιοθήκη, βίβλος
παιδί	παιδικός, παιδεία, παιδεύω, εκπαίδευση, παιδάκι
φίλος	φιλικός, φιλενάδα, φιλία, φύλλο, φιλιώνω
βροχή	βροντερός, βροχερός, βρόχινος, πρωτοβρόχια, βροχούλα

1.13 Να γράφεις ένα **συνώνυμο** για καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις των παρακάτω φράσεων.

- ωραία κοπέλα →
- σκληρή εργασία →
- θερμαίνω το νερό →
- λευκά ρούχα →
- κάθισε πλάι του →
- δεν τον γνωρίζω →
- όμοια πράγματα →
- ισχυροί άνεμοι →

1.14 Να γράφεις ένα **αντίθετο** για καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις των παρακάτω φράσεων.

- άγριο ζώο →
- περπατάει αργά →
- δύσκολη άσκηση →
- δίκαιη τιμωρία →
- αδειάζω το ποτήρι →
- μεγάλη χαρά →
- χαμηλό σπίτι →
- κάθισε κοντά του →

Εξασκούμε στην ορθογραφία*

- Να συμπληρώσεις τα γράμματα που λείπουν από τις λέξεις του παρακάτω κειμένου, βάζοντας και τους τόνους όπου χρειάζεται.

Το ποί.....μα του σχολ.....κού βιβλίου μάς μιλάει για τον πρώτο μ.....να του φθιν.....π.....ρου, τον Σεπτέ.....ρη, ο οποίος παρουσιάζετ..... σαν ένα μικρό αγόρι που φοράει χρ.....σό καπέλο και χρ.....σό παν.....φ.....ρι, φ.....λα από πλατάνια για παπούτσια και κρατάει σά.....α από νερό που έχ..... μέσα βιβλία από σύ.....εφα και α.....ρό. Το αγόρι τρέχ..... γρ.....γορα αφήν.....ντας πίσω του ίχνη από σταγ.....νες της βροχ.....ς, κατεβ.....νει από τα βουνά για να χτ.....πήσει την καμπάνα του σχολ.....ου και έχ..... όλα τα παιδιά φ.....λους και συ.....αθητές.

- Να βρεις τα λάθη που έχουν γίνει στην ορθογραφία των παρακάτω μηνών και να τους ξαναγράψεις σωστά.

1. Γαινάρης →
2. Απρήλιος →
3. Μάϊος →
4. Άβγουστος →
5. Οκτώμβριος →
6. Δεκέβριος →

* Οι απαντήσεις στις ασκήσεις ορθογραφίας δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

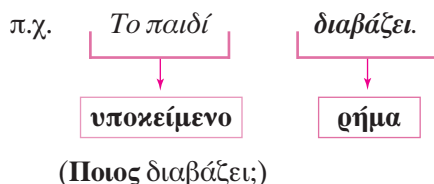
2. Αναμνήσεις του καλοκαιριού

α) Το υποκείμενο και το αντικείμενο

β) Τα μέρη του λόγου

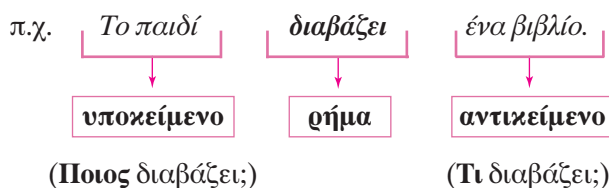
Α. Το υποκείμενο και το αντικείμενο

- **Υποκείμενο** είναι η λέξη (πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή αφηρημένη έννοια) που δείχνει ποιος κάνει αυτό που δηλώνει το ρήμα ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση. Έτσι, **για να βρούμε το υποκείμενο** του ρήματος σε μια πρόταση, ρωτάμε «**ποιος**» κάνει αυτό που λέει το ρήμα.

Η πτώση του υποκειμένου
Το υποκείμενο ενός ρήματος βρίσκεται πάντα σε πτώση **ονομαστική**.

- **Αντικείμενο** είναι η λέξη που συμπληρώνει την έννοια ενός ρήματος, δηλώνοντας αυτό (πρόσωπο, ζώο, πράγμα) στο οποίο πηγαίνει (μεταβαίνει) η ενέργεια του ρήματος. Έτσι, **για να βρούμε το αντικείμενο** του ρήματος μιας πρότασης, ρωτάμε «**ποιον / τι**» ή «**σε ποιον / σε τι**».

Η πτώση του αντικειμένου
Το αντικείμενο ενός ρήματος βρίσκεται συνήθως σε πτώση **αιτιατική** – πιο σπάνια και σε γενική.

ΠΡΟΣΟΧΗ!

- Όλα τα ρήματα έχουν υποκείμενο, όχι όμως υποχρεωτικά και αντικείμενο, αφού υπάρχουν πολλά ρήματα που δε χρειάζονται συμπλήρωμα του νοήματός τους.

- Το υποκείμενο αρκετά συχνά δεν υπάρχει σε μια πρόταση, αλλά **εννοείται**, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για προσωπική αντωνυμία (εγώ, εσύ, αυτός κ.λπ.), οπότε το καταλαβαίνουμε από το πρόσωπο του ρήματος.

π.χ. Θα παίξουμε μπάλα; (Εννοείται το **Εμείς**.)

Ασκήσεις*

2.1 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με το κατάλληλο υποκείμενο βάζοντάς το στον σωστό αριθμό.

- της Δ' Δημοτικού δε θα διδάσκει φέτος όλα τα μαθήματα.
- είναι έντομα παρόμοια με τις μέλισσες.
- Όλη μέρα γαβγίζει δυνατά του γείτονα.
- θα πηγαίνουμε μαζί στο σχολείο το πρωί.
- γυμνάζονται καθημερινά πολλές ώρες.
- από μικρός αγαπούσε πολύ το θέατρο.

ο σκύλος
αυτός
ο δάσκαλος
ο αθλητής
εγώ κι εσύ
η σφήκα

2.2 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με το κατάλληλο αντικείμενο βάζοντάς το στη σωστή πτώση.

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

1. Οι αστυνομικοί κυνήγησαν και έπιασαν
2. Όλοι οι άνθρωποι αγαπούν
3. Οι εργάτες μάζευαν από τα δέντρα.
4. να τους βοηθάς όσο μπορείς.
5. Στους αγώνες αυτούς ο αθλητής έδειξε του.
6. Συνέχεια μάλωνε για όλα.

η αξία
αυτός
οι καρποί
οι κλέφτες
η μουσική
οι φτωχοί

2.3 Στις παρακάτω προτάσεις να κυκλώσεις τα υποκείμενα και να υπογραμμώσεις τα αντικείμενα των ρημάτων.

Σήμερα όλοι στο σπίτι κάνουν δουλειές. Η Κατερίνα σφουγγαρίζει τα πατώματα και η Άννα καθαρίζει τα τζάμια. Ο Δημοσθένης φοράει τη φόρμα του και επιδιορθώνει το ποδήλατό του. Η Βαρβάρα γυαλίζει τα παπούτσια της και ο Ανδρέας μαζεύει τα ξερόχορτα από την αυλή. Όταν εκείνοι τελειώσουν τις δουλειές αυτές, θα βάψουν και τα κάγκελα της αυλής.

2.4 Να σημειώσεις **Υ** για το υποκείμενο, **P** για το ρήμα και **A** για το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις.

1. Η μητέρα έστρωσε το τραπέζι.
↓ ↓ ↓
(....) (....) (....)
2. Τα παιδιά παίζουν κρυφτό.
↓ ↓ ↓
(....) (....) (....)
3. Θέλεις παγωτό;
↓ ↓
(....) (....)
4. Ο παππούς ξεκουράζεται.
↓ ↓
(....) (....)
5. Τα μαλλιά της βάφει η Αφροδίτη.
↓ ↓ ↓
(....) (....) (....)
6. Θα αγοράσετε εσείς το σπίτι;
↓ ↓ ↓
(....) (....) (....)

2.5 Με τις παρακάτω ομάδες λέξεων να σχηματίζεις προτάσεις που να έχουν τη μορφή Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο. Να βάλεις κεφαλαίο γράμμα όπου χρειάζεται, τα ρήματα στο σωστό πρόσωπο και τα ουσιαστικά στη σωστή πτώση, όπως στο παράδειγμα.

- βάφω, εργάτης, τοίχος → Ο εργάτης βάφει τον τοίχο.
- 1. σκύλος, δάγκωσα, ταχυδρόμος →
- 2. κατέστρεψα, χαλάζι, καλλιέργειες →
- 3. ξύπνησα, γείτονες, φωνές →
- 4. μπάλα, πέταξα, εμείς →
- 5. κήπος, κηπουρός, ποτίζω →
- 6. ψάρεψα, αυτοί, τοιπούρα →

2.6 Στις παρακάτω προτάσεις να υπογραμμίσεις τα αντικείμενα των ρημάτων και να γράψεις στις παρενθέσεις τα υποκείμενα – προσωπικές αντωνυμίες (εγώ, εσύ, αυτός κ.λπ.), που εννοούνται.

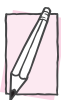
1. Πέρασα το καλοκαίρι στην Κεφαλονιά. (.....)
2. Κάναμε μακροβούτια στη θάλασσα και πιάναμε κοχύλια και βότσαλα. (.....)
3. Έριξε τον αστερία στη θάλασσα. (.....)
4. Να φορέσεις αμέσως το καπέλο σου. (.....)
5. Τον Σεπτέμβρη συνάντησαν ξανά τους συμμαθητές τους. (.....)
6. Διαβάσατε καλά τα μαθήματά σας; (.....)

Β. Τα μέρη του λόγου

Οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας είναι διαφόρων ειδών, που ονομάζονται **μέρη του λόγου**. Άλλα από αυτά κλίνονται, αλλάζουν δηλαδή μορφή μέσα στον λόγο, και λέγονται **κλιτά** μέρη του λόγου, ενώ άλλα δεν κλίνονται, έχουν δηλαδή πάντα την ίδια μορφή, και λέγονται **άκλιτα** μέρη του λόγου. Συγκεκριμένα, τα κλιτά και άκλιτα μέρη του λόγου είναι τα εξής:

Α. Τα κλιτά μέρη του λόγου		
1. Άρθρα	Είναι οι μικρές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα (ουσιαστικά, επίθετα).	ο, η, το, του, της, τα, των / έ- νας, μια, ένα, ενός κ.ά.
2. Ουσιαστικά	Είναι οι λέξεις που φανερώνουν πρόσωπα, ζώα, πράγματα ή αφηρημένες έννοιες.	δάσκαλος, πρόβατο, θρανίο, ευτυχία, ομορφιά κ.ά.
3. Επίθετα	Είναι οι λέξεις που φανερώνουν τι λογής είναι το ουσιαστικό. Έχουν τρία γένη.	ωραίος, ωραία, ωραίο / βα- ρύς, βαριά, βαρύ κ.ά.
4. Ρήματα	Είναι οι λέξεις που φανερώνουν πως ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα κάνει ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.	αγαπώ, βλέπω, ακούω, τρέ- χω, κουράζομαι, πληγώνο- μαι, κοιμάμαι κ.ά.
5. Αντωνυμίες	Είναι οι λέξεις που χρησιμοποιούμε στη θέση ουσιαστικών ή επιθέτων.	εγώ, αυτός, εκείνος, άλλος, ποιος, κάποιος κ.ά.
6. Μετοχές (Κλιτές)	Είναι οι λέξεις που προέρχονται από ρήματα και λήγουν σε -μένος, -μένη, -μένο.	δεμένος, -η, -ο (από το ρ. δέ- νω), αγαπημένος, -η, -ο (από το ρ. αγαπώ) κ.ά.
Β. Τα άκλιτα μέρη του λόγου		
1. Επιρρήματα	Είναι οι λέξεις που φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ά.	εκεί, χθες, έτσι, πολύ κ.ά.
2. Προθέσεις	Είναι οι λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα, για να φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, αιτία, τρόπο κ.ά.	με, σε, για, προς, ως, κατά, παρά, μετά, από, χωρίς, αντί κ.ά.
3. Σύνδεσμοι	Είναι οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να συνδέσουμε λέξεις ή προτάσεις.	και, ούτε, ή, αλλά, όμως, ενώ, ότι, ώστε, άρα, όταν, γιατί κ.ά.
4. Επιφωνήματα	Είναι οι μονοσύλλαβες λέξεις που δηλώνουν συναισθήματα.	ω!, ε!, μπα!, αχ!, οχ!, ου!, χμ! κ.ά.
5. Μετοχές (Άκλιτες)	Είναι οι λέξεις που προέρχονται από ρήματα και λήγουν σε -οντας / -ώντας.	τρέχοντας (από το ρ. τρέχω), γελώντας (από το ρ. γελώ) κ.ά.

Ασκήσεις*

2.7 Να διακρίνεις τα κλιτά από τα άκλιτα μέρη του λόγου στο παρακάτω κείμενο γράφοντάς τα στον πίνακα που ακολουθεί.

Φέτος ο παππούς μου έμαθε πώς ψαρεύουμε με καλάμι. Τότε κατάλαβα ότι το ψάρεμα είναι κάπως δύσκολο, γιατί θέλει υπομονή και επιμονή. Όταν όμως πιάσεις ένα ψάρι, νιώθεις μεγάλη χαρά.

Κλιτά μέρη του λόγου	ο, παππούς, μου,
Άκλιτα μέρη του λόγου	Φέτος,

2.8 Να σημειώσεις ✓ στο κουτάκι που δηλώνει το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει καθεμιά από τις χρωματισμένες λέξεις του παρακάτω πίνακα.

		Άρθρο	Ουσιαστικό	Επίθετο	Ρήμα
1.	το σπίτι του παππού				
2.	ένας μικρός αστερίας				
3.	ακούσαμε τη βουή				
4.	πιάνει πολλά ψάρια				
5.	είναι ένα αστεράκι				
6.	αυτό είναι όμορφο				
7.	η πετονιά αναστηκώνεται				
8.	ξεχωρίζω τα ψάρια				

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

		Άρθρο	Ουσιαστικό	Επίθετο	Ρήμα
9.	το ψάθινο καπέλο				
10.	δεν ξεχνώ τους φίλους μου				
11.	παίζαμε όλη μέρα				
12.	βρίσκαμε κοχύλια				

Εξασκούμε στην ορθογραφία*

Να συμπληρώσεις τα γράμματα που λείπουν από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου του Βιβλίου του Μαθητή, βάζοντας και τους τόνους όπου χρειάζεται.

καλοκ.....ρι

κοχ.....λια

αγκ.....στρι

π.....χνίδια

κ.....ματα

σκ.....ρτημα

θάλα.....α

ψαρε.....ω

αέρ.....δες

στ.....χήματα

δ.....λ.....ματα

(τα) φ.....λα

β.....θός

ψάθ.....νο

(οι) φ.....λοι

σ.....μαδούρα

.....πομ.....νή

ταξ.....δε.....ω

* Οι απαντήσεις στις ασκήσεις ορθογραφίας δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

3. Ένα ακόμα σκαλί

- ✓ Σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό το **δι(σ)-**
ή το **δυσ-**

Σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό το δι(σ)- ή το δυσ-

Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν αρκετές **σύνθετες λέξεις** με α' συνθετικό το **δι(σ)-** ή το **δυσ-**, τις οποίες συχνά γράφουμε λάθος, αφού τα συνθετικά αυτά ακούγονται το ίδιο (**είναι ομόηχα**). Έτσι, για να τα ξεχωρίζουμε, πρέπει να γνωρίζουμε τα εξής:

δι(σ)- (με γιώτα)

Προέρχεται από το αρχαίο επίρρημα **δισ** (= δύο φορές) και ως α' συνθετικό λέξεων δηλώνει πως το β' συνθετικό υπάρχει **δύο φορές**.

π.χ. **δίχρονος** (δισ + χρόνος) = αυτός που είναι δύο χρονών.

δυσύλλαβος (δισ + συλλαβή) = αυτός που έχει δύο συλλαβές.

δυσ- (με ύψιλον)

Είναι αρχαίο αχώριστο μόριο που σημαίνει «**δύσκολα**» ή «**άσχημα**» και δηλώνει τη δυσκολία ή το κακό αποτέλεσμα.

π.χ. **δυσκίνητος** (δυσ- + κίνητος) = αυτός που κινείται δύσκολα.

δύσμορφος (δυσ- + μορφή) = αυτός που έχει άσχημη μορφή.

Ασκήσεις*

3.1 Να συμπληρώσεις τα κενά των σύνθετων λέξεων στις παρακάτω προτάσεις βά-
ζοντάς τους ως α' συνθετικό το **δι(σ)-** ή το **δυσ-**.

1. Έχω να σας πω κάτι πολύάρεστο.
2. Η Ελένητύχησε στον γάμο της.
3. Ο γείτονάς μας έχει πέντε εγγόνια και δύοέγγωνα.
4. Το τελευταίοστιχο του ποιήματος είναινόητο.
5. Το μάθημα των αγγλικών είναιωρο.
6. Για να φτάσουμε ψηλά στο βουνό, περάσαμε απόβατα μονοπάτια.
7. Στην κυριακάτικη εφημερίδα υπήρχε ένασέλιδο αφιέρωμα στη Μαρία Κάλλας.
8. Εργάστηκε μόνο για έναμηνο και τώρα αντιμετωπίζει πολλέςκολίες.
9. Η πολλή ζέστη και υγρασία προκαλούνφορία.
10. Τοστηλο άρθρο της εφημερίδας αναφερόταν στα προβλήματα αυτών που ζουν σεπρόσιτες περιοχές.

3.2 Να βρεις τα σύνθετα επίθετα που σχηματίζονται από τα παρακάτω συνθετικά και να γράφεις μία φράση με το καθένα, όπως στο παράδειγμα.

- δι(σ) + ημέρα →διήμερος, -η, -ο..... (π.χ.διήμερη εκδρομή.....)
1. δι(σ) + γλώσσα → (π.χ.)
 2. δι(σ) + φύλλο → (π.χ.)
 3. δυσ- + μορφή → (π.χ.)
 4. δι(σ) + τροχός → (π.χ.)
 5. δυσ- + τρόπος → (π.χ.)
 6. δυσ- + οσμή → (π.χ.)
 7. δι(σ) + τόμος → (π.χ.)
 8. δυσ- + μοίρα → (π.χ.)

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

3.3 Να γράφεις με μία σύνθετη λέξη πώς λέγεται:

1. το αυτοκίνητο που έχει δύο πόρτες. →
2. αυτός που έχει ύψος δύο μέτρα. →
3. αυτός που δύσκολα πιστεύει κάτι. →
4. το αυτοκίνητο που έχει θέσεις για δύο άτομα. →
5. ο αετός που έχει δύο κεφάλια. →
6. ο πόνος που δύσκολα βαστιέται, αντέχεται. →
7. αυτή που έχει κακή τύχη. →
8. ο τοίχος που έχει δύο χρώματα. →

3.4 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με την κατάλληλη κάθε φορά λέξη από το πλαίσιο, την οποία πρέπει να βάλεις στον σωστό τύπο.

δύσπνοια, δίκυκλος, δίψηφος, δυσεύρετος, δίκροκος, δίσεκτος,
δυσανάγνωστος, διώροφος, δίλεπτος, δυσανάλογος

1. Τα αυγά αυτά είναι
2. Το σπίτι τους στο χωριό είναι
3. Θα κάνουμε μια διακοπή και θα συνεχίσουμε σε λίγο.
4. Το ποδήλατο και η μοτοσικλέτα είναι οχήματα.
5. Τα παλιά βιβλία είναι πλέον
6. Τα άκρα του είναι προς το υπόλοιπο σώμα του.
7. Δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν έναν φθόγγο ονομάζονται
8. Κάθε τέσσερα χρόνια έχουμε έτος.
9. Το σημείωμα που μου έγραψε είναι
10. Είναι αλλεργικός και οι έντονες μυρωδιές τού προκαλούν

3.5 Να γράφεις τα αντίθετα των παρακάτω λέξεων, όπως στο παράδειγμα.

• εύκολος ≠δύσκολος.....

1. ευκίνητος ≠	5. εύπεπτος ≠
2. ευδιάλυτος ≠	6. εύπιστος ≠
3. εύθυμος ≠	7. ευτύχημα ≠
4. εύκαμπτος ≠	8. ευχέρεια ≠

Εξασκούμε στην ορθογραφία

Να συμπληρώσεις τα γράμματα που λείπουν από τις λέξεις του παρακάτω αποσπάσματος από το κείμενο του Βιβλίου του Μαθητή, βάζοντας και τους τόνους όπου χρειάζεται.

Το σχολ.....ο είναι δ.....ροφο. Η Πρ.....τη, η Δε.....τερη και η Τρ.....τη τάξη είναι κάτω στο ισόγ.....ο, δίπλα στην α.....λή. Στο πάνω πάτ.....μα είναι οι μεγάλες τάξ.....ς. Φτάν.....ς σ' αυτές από μια μαρμαρ.....νια σκάλα. Τη σκάλα αυτ..... την αν.....β.....νουν μόνο τα μεγάλα παιδιά. Εκεί κοντά στέκετ..... ο επ.....στάτης, που λέ..... χαμ.....γελ.....ντας:

– Υπ.....μονή να κάνουν οι μικρ..... . Σαν μεγαλ.....σουν, θ' αν.....βουν κι αυτ..... στο επάνω πάτ.....μα. Σκαλί σκαλί!

Από τότε που πρ.....τοπ.....γα στο σχολ.....ο, κρ.....φοκ.....τάζω τη σκάλα με λαχτάρα. Μια φορά μάλ.....στα την αν.....β.....κα στα κρ.....φά.

Προς τους γονείς

Είναι σημαντικό να μάθουν τα παιδιά από μικρή ηλικία τη σωστή ορθογραφία των λέξεων. Για ν' αποφεύγουν τα ορθογραφικά λάθη, χρειάζονται κυρίως μεγάλη εξάσκηση στην πράξη. Εξηγήστε στα παιδιά τη διαφορά του **δισ-** και του **δυσ-** (με βάση τη σημασία τους) μέσα από παραδείγματα και προτρέψτε τα ν' ανατρέξουν στο βιβλίο *Γίνομαι άριστος στη Γλώσσα*, Δ' Δημοτικού, Ν. Σάκκου, εκδ. Σαββάλας.

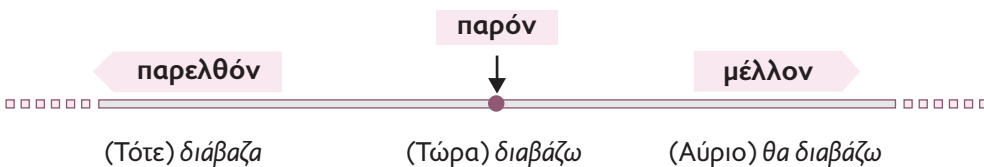
4. Ξημερώνει μια νέα μέρα... ώρα για σχολείο

- α) Η έννοια του χρόνου
- β) Οι εξακολουθητικοί χρόνοι των ρημάτων

Α. Η έννοια του χρόνου

Ο **χρόνος** είναι η έννοια εκείνη με την οποία αντιλαμβανόμαστε **πότε** γίνεται ή πόσο διαρκεί κάτι. Έτσι, ανάλογα με το πότε γίνεται κάτι, ο χρόνος **διαιρείται γενικά σε τρεις βαθμίδες**, σε **παρόν, παρελθόν και μέλλον**, τις οποίες παρουσιάζουμε σχηματικά ως εξής:

Για να δηλώσουμε την έννοια του χρόνου στον προφορικό ή στον γραπτό λόγο, χρησιμοποιούμε, μεταξύ άλλων, τους **χρόνους των ρημάτων**, που είναι οι εξής: ενεστώτας, παρατατικός, αόριστος, εξακολουθητικός μέλλοντας, συνοπτικός μέλλοντας, παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

Άσκηση*

4.1 Να κυκλώσεις το γράμμα που δηλώνει τη σωστή χρονική βαθμίδα που εκφράζει καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις.

1. Χαίρομαι πολύ που ξαναβλέπω τους φίλους μου.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
2. Από τον Σεπτέμβριο θα ξυπνάμε νωρίς κάθε πρωί και θα πηγαίνουμε στο σχολείο.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
3. Η μητέρα μου στέκεται δίπλα μου και με κοιτάζει με καμάρι.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
4. Η δασκάλα μάς μάλωνε όταν κάναμε φασαρία.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
5. Όταν μεγαλώσω, θα ανεβαίνω τη σκάλα χωρίς κανείς να με μαλώνει.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
6. Ο επιστάτης του σχολείου μάς φώναζε όταν πηγαίναμε ν' ανεβούμε τη σκάλα.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
7. Σε ποια τάξη πηγαίνεις;
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
8. Την ώρα του μαθήματος έπρεπε να καθόμαστε ήσυχοι και να προσέχουμε τον δάσκαλο.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον
9. Θα συναντηθούμε πάλι στο διάλειμμα, για να παίξουμε μπάλα.
α. παρόν β. παρελθόν γ. μέλλον

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Β. Οι εξακολουθητικοί χρόνοι των ρημάτων

✓ Ποιοι είναι

Εξακολουθητικοί λέγονται οι χρόνοι των ρημάτων που δηλώνουν ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα γίνεται κατ' εξακολούθηση, συνέχεια, και είναι οι εξής:

Εξακολουθητικός χρόνος	Τι φανερώνει	Παραδείγματα
Ενεστώτας	– Δείχνει πως κάτι γίνεται τώρα, στο παρόν, κατ' εξακολούθηση, συνέχεια. – Δείχνει πως κάτι ισχύει γενικά, πάντα.	– Τα παιδιά είναι στο δωμάτιό τους και διαβάζουν. (τώρα, αυτή τη στιγμή που μιλάμε) – Τα παιδιά αγαπούν το παιχνίδι. (γενικά)
Παρατατικός	Δείχνει πως κάτι γινόταν παλιά, στο παρελθόν, κατ' εξακολούθηση, συνέχεια.	<i>Τα παιδιά ήταν όλο το απόγευμα στο δωμάτιό τους και διάβάζαν.</i>
Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Δείχνει πως κάτι θα γίνεται στο μέλλον κατ' εξακολούθηση, συνέχεια.	<i>Το απόγευμα τα παιδιά θα είναι στο δωμάτιό τους και θα διαβάζουν.</i>

✓ Πώς κλίνονται

Οι τρεις αυτοί χρόνοι σχηματίζονται με το **ίδιο θέμα** (το μέρος του ρήματος που δεν αλλάζει κατά την κλίση του), το **ενεστωτικό**, και κλίνονται στην ενεργητική φωνή ως εξής:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Εξακολ. Μέλλοντας
παίζω	έπαιζα	θα παίζω
παίζεις	έπαιζες	θα παίζ εις
παίζει	έπαιζε	θα παίζ ει
παίζουμε	παίζαμε	θα παίζ ουμε
παίζετε	παίζατε	θα παίζ ετε
παίζουν(ε)	έπαιζαν / παίζανε	θα παίζ ουν(ε)

Προσοχή στον σχηματισμό του παρατατικού

Για να σχηματίσουμε τον παρατατικό, στα δισύλλαβα ρήματα που τονίζονται στην παραλήγουσα βάζουμε **αύξηση (ε)** μπροστά από το θέμα του ενεστώτα· π.χ. γράφ-ω → έ-γραφ-α, τρέχ-ω → έ-τρεχ-α, δίν-ω → έ-διν-α. Η **αύξηση** αυτή υπάρχει **μόνο όπου τονίζεται** (στο α', β' και γ' πρόσωπο του ενικού και στο γ' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού – βλ. παραπάνω την κλίση του παρατατικού). Στα υπόλοιπα ρήματα δεν μπαίνει αύξηση (π.χ. διαβάζω → διάβαζα, ποτίζω → πότιζα).

Ασκήσεις*

4.2 Να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα.

Παρατατικός	Ενεστώτας	Εξακολ. Μέλλοντας
	διορθώνω	
έξαβες		
		θα συνεχίζει
	χάνουμε	
		θα ταξιδεύουν
τρέχατε		
	αλλάζω	
		θα σβήνεις

4.3 Αφού γράψεις στις παρενθέσεις τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων, να ξαναγράψεις τις προτάσεις βάζοντας τα ρήματα στους άλλους χρόνους (Ενεστώτα, Παρατατικό ή Εξακολουθητικό Μέλλοντα), όπως στο παράδειγμα.

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

- Οι μαθητές μπαίνουν στην τάξη. (...Ενεστώτας...)
 → Οι μαθητές έμπαιναν στην τάξη.
 → Οι μαθητές θα μπαίνουν στην τάξη.
- 1. Ο Στράτος έδενε τα κορδόνια του. (...)
 →
 →
- 2. Όλο το απόγευμα η γιαγιά θα πλέκει τη ζακέτα. (...)
 →
 →
- 3. Τα παράθυρα του σπιτιού ανοίγουν και κλείνουν. (...)
 →
 →
- 4. Πότιζες τα λουλούδια όσο έλειπε η μαμά σου; (...)
 →
 →

4.4 Να συμπληρώσεις τα κενά του παρακάτω κειμένου βάζοντας τα ρήματα σε χρόνο ενεστώτα.

Όταν όλη η παρέα (κατεβαίνω) στην παραλία, εγώ (ψάχνω) για κοχύλια. Οι υπόλοιποι (ξαπλώνω) στις πετσέτες ή (φτιάχνω) κάστρα στην άμμο. Ύστερα όλοι μαζί (παίζω) διάφορα παιχνίδια στο νερό. (μένω) πολλές ώρες εκεί και (φεύγω) το απόγευμα.

- Να ξαναγράψεις το παραπάνω κείμενο βάζοντας τα ρήματα σε χρόνο παρατατικού.

Όταν όλη η παρέα κατέβαινε

.....

.....

.....

.....

- **Να ξαναγράψεις το παραπάνω κείμενο βάζοντας τα ρήματα σε χρόνο εξακολουθητικό μέλλοντα.**

Όταν όλη η παρέα θα κατεβαίνει

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.5 Να γράψεις τα παρακάτω ρήματα στη σωστή στήλη του πίνακα που ακολουθεί.

θα πλένει, αγγίζω, έδειχνε, θα μαθαίνουμε, ψαρεύαμε, προσφέρετε, νιώθεις,
σπούδαζα, θα φυσάει, σβήνουμε, βαδίζαμε, θα πληρώνω, πέφτουν,
θα χτυπάτε, τρέχατε

Ενεστώτας	Παρατατικός	Εξακολ. Μέλλοντας

4.6 Στις παρακάτω προτάσεις να υπογραμμίσεις τα ρήματα και να σημειώσεις ✓ στο κουτάκι που δηλώνει τον σωστό χρόνο τους.

		Ενεστ.	Παρατ.	Εξ. Μέλλ.
1.	Τα χρώματα ομορφαίνουν την εικόνα.			
2.	Η γριούλα πεινούσε και κρύωνε πολύ.			
3.	Θα σε περιμένω μέχρι τις 8.00.			
4.	Στο εξής θα διαβάζεις μόνος σου.			
5.	Στολίζουν το σπίτι για τη γιορτή.			
6.	Τα καλοκαίρια πήγαιναν στο νησί.			
7.	Εκεί βρήκαμε ό,τι θέλαμε.			
8.	Ως τότε θα υπομένεις τις φωνές του;			
9.	Κάνει κρύο και βρέχει όλη μέρα.			
10.	Δίδασκε Γλώσσα σε τρεις τάξεις.			

Εξασκούμε στην ορθογραφία*

Να συμπληρώσεις τα γράμματα που λείπουν από τις παρακάτω λέξεις, βάζοντας και τους τόνους όπου χρειάζεται.

πρ.....ινό

μαθ.....νω

πλ.....κτρολ.....γιο

παιδαγ.....γός

εργαλ.....ο

ηλ.....κτρον.....κός

γρα.....ατιστής

σημ.....ωση

φ.....τ.....γραφ.....α

ανάγν.....ση

οθ.....νη

Παρθεν.....νας

αριθμ.....τ.....κή

χρ.....σιμοπ.....ώ

διάσ.....μος

πάπ.....ρος

.....πολογ.....στής

μ.....ν.....μα

* Οι απαντήσεις στις ασκήσεις ορθογραφίας δίνονται στο τέλος του βιβλίου.